

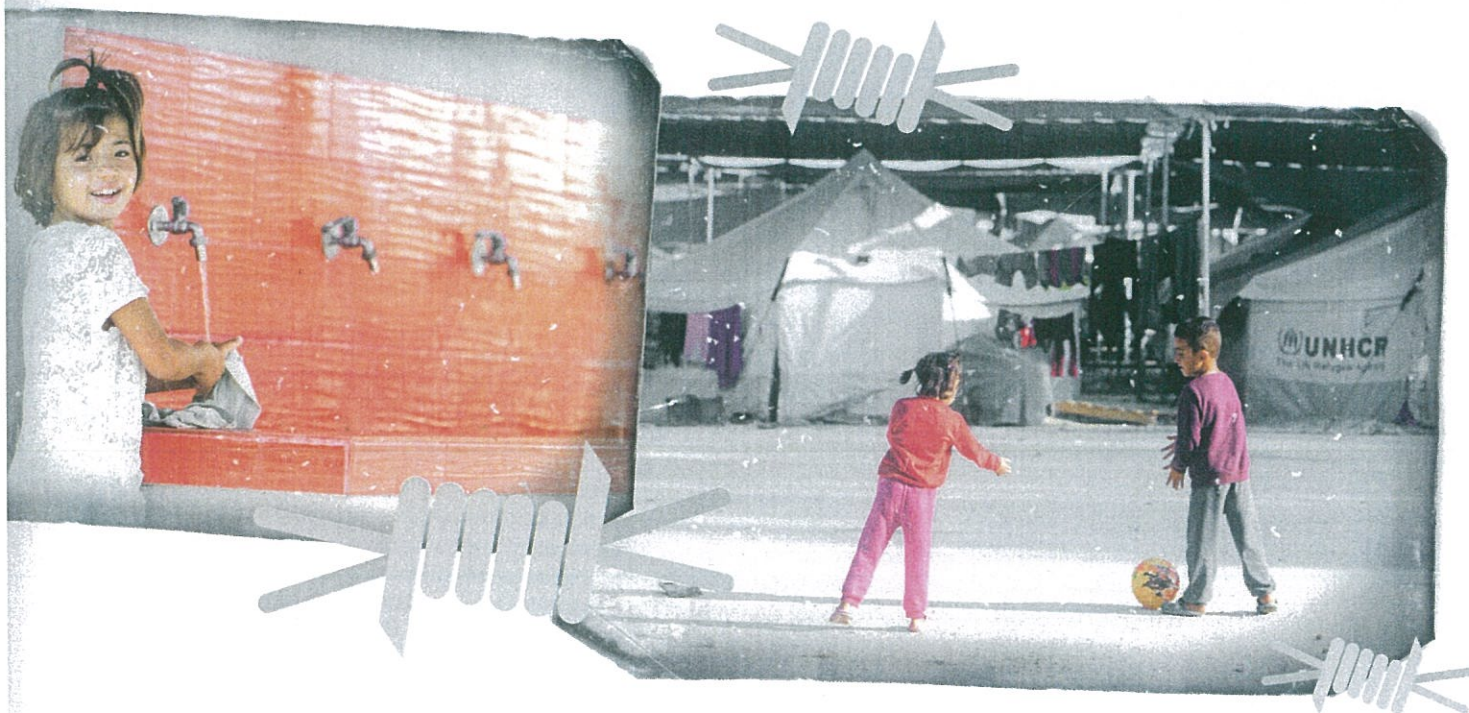

LEVENSSLESSEN OP LESBOS

door Anne Kooiman

De beelden van de gammele bootjes vol vluchtelingen in de azuurblauwe zee kennen we allemaal. Vanaf 2015 hebben meer dan 100.000 mensen de oversteek gewaagd van Turkije naar Griekenland, op doorreis naar een veilig bestaan elders in Europa. Als in maart 2016 de grenzen van Europa sluiten, stranden vele vluchtelingen in Griekenland. Zij zitten inmiddels al meer dan anderhalf jaar vast in een van de Griekse vluchtelingenkampen. Anne Kooiman deelt haar ervaringen als vrijwilliger in de vluchtelingenopvang op Lesbos. En de lessen die zij meeneemt naar Nederland.

Sinds de Turkije-deal in maart 2016 zitten ruim 23.000 kinderen en jongeren met hun familie vast in Griekenland in afwachting van politieke daadkracht. Ruim 2000 van hen zijn alleen gekomen of tijdens de vlucht hun ouders kwijtgeraakt. Volgens een recent rapport van Save the Children is het ontbreken van basisvoorzieningen in de opvang het grootste probleem. Ouders en kinderen vechten om een slaapplek, droge dekens, voedsel, water en medische voorzieningen. Kinderen en jongeren lopen niet alleen forse risico's in die fysieke primaire levensbehoeften. Steeds meer kinderen zijn angstig en depressief. Ze plassen in bed, tekenen negatieve afbeeldingen en hebben een apathische of agressieve houding ontwikkeld. Door de uitzichtloosheid groeit het drugs- en alcoholmisbruik, vooral onder alleenreizende jongeren. Het aantal zelfmoordpogingen neemt fors toe (Myers & Aoun, 2017). Ook wordt hun ontwikkeling bedreigd door beperkte toegang tot onderwijs. Omdat toegang tot onderwijs een van de Universele Rechten van het Kind is, keurde gastland Griekenland in augustus 2016 een nieuw wettelijk kader goed, waarmee vluchtelingenkinderen toegang krijgen tot onderwijs. Voorlopig geldt dit recht alleen nog voor kinderen die op het vaste

land in een vluchtelingenkamp zitten en dus niet voor de kinderen op de eilanden (Baboulias, 2017). Dit is zorgelijk, want vanwege oorlog in het thuisland hebben kinderen al onderwijsachterstand opgelopen.

LESBOS

Op Lesbos verblijven momenteel 585 geregistreerde kinderen tot 18 jaar. Ze zijn aangewezen op een top-down georganiseerd scholings- en activiteitenprogramma, grotendeels aangeboden door vrijwilligers uit diverse landen die er slechts kortstondig zijn. Ik ben een van die vrijwilligers, die zich twee weken inzet. Deels uit solidariteit, deels uit professionele nieuwsgierigheid. 'Wat kun je als vrijwilliger betekenen voor vluchtelingen op Lesbos?' krijg ik vaak te horen. Een vraag die ik mezelf vooraf en ook ter plekke vele malen gesteld heb.

LESGEVEN

Mijn eerste activiteit is Engels geven in Caritas. Als ik het terras van het leegstaande zwembad betreed, herkent een aantal kinderen het T-shirt van de vrijwilligersorganisatie en word ik enthousiast besprongen. Een paar jongetjes helpen me om een oud whiteboard uit de kelder van het hotel te halen. Terug op het terras staren me inmiddels elf paar

grote ogen aan. 'Wat gaat deze juf vandaag met ons doen?' De kinderen helpen mee het geïmproviseerde openlucht-leslokaal verder in te richten. Het is ondertussen een drukte van jewelste onder het wasgoed dat er hangt te drogen. Een vader kijkt toe, half leunend tegen een pilaar. De kinderen schreeuwen en vechten letterlijk en figuurlijk om aandacht, ze willen allemaal naast de juf zitten. De meeste kinderen spreken Arabisch en komen uit Syrië of Irak, een meisje van zes komt als enige uit Afghanistan en spreekt Farsi. De man die toekijkt van de zijlijn, is haar vader. De overige ouders zijn niet in beeld. De eerste dag bestaat voornamelijk uit inspelen op wat er gebeurt. Als ik die avond in bed lig, vraag ik mij af: wat zijn eigenlijk de uitgangspunten van deze vrijwilligersorganisatie en op welke manier krijgen deze kinderen daadwerkelijk een kans om iets te leren?

POSITIEVE MISSIE

Die week presenteert een vrijwilliger de kernwaarden van de organisatie en het doel van de kinderactiviteiten. De missie is sociale inclusie: iedereen mag meedoen. De aanpak die daarbij onderschreven wordt, is *Positive Behavior Support*. Dit ter voorbereiding op het Europese onderwijssysteem, mochten de grenzen opengaan. Belangrijk is het

creëren van een veilig fysiek en sociaal klimaat, structuur aanbieden in de (les)activiteiten, duidelijke regels hanteren, complimenten geven voor goed gedrag, oog hebben voor individuele ontwikkeling, bevorderen van samenwerking tussen kinderen en zelf een voorbeeldfunctie vervullen. Vanuit de organisatie is er geen vastgelegd lesprogramma. Er wordt een beroep gedaan op de expertise van de vrijwilligers om bovenstaande uitgangspunten op pedagogisch-didactische wijze uit te voeren. Dit vraagt heel wat improvisatievermogen en geduld, is mijn ervaring na mijn eerste dag. Bij de planning van de activiteiten blijkt de belangstelling voor het geven van de lessen niet groot. De meeste, vaak jonge, vrijwilligers willen geen politieagentje spelen.

VEILIG PEDAGOGISCH KLIMAAT?

De komende dagen haal ik alles uit de kast om de kinderen vanuit de *positive behavior*-gedachte 'Engelse les' te geven. Dit valt niet mee, er gebeurt van alles. De groepsgrootte wisselt iedere dag en zelfs ook gedurende de les. De leeftijd van de kinderen is tussen de 3 en 12 jaar. Hoe breng ik hier enige structuur aan en hoe kan ik werken aan een veilig en sociaal klimaat?

Ik laat het whiteboard in de kelder staan. Belangrijker vind ik het om in contact te komen met de kinderen en voor afwisseling in de lesactiviteiten te zorgen. Ik laat de kinderen hun namen opschrijven en inkleuren, zing liedjes, speel spellerjes, oefen het alfabet, en gebruik het lesmateriaal in de directe omgeving: zo laat ik de kinderen de namen en kleuren van kledingstukken leren. Grote hilariteit als ze in de wasteil een damesonderbroek vinden. Maar ik heb ook twijfel en onzekerheid. Als ik een jongen aanspreek op zijn gedrag, rollen z'n ogen en zakt hij

ineen. Ik schrik. Een paar andere tieners blijken dit gedrag al te kennen, het simuleren van een paniekaanval. Ze weten wat te doen, roepen zijn naam, hij komt weer bij. Een broertje en zusje slaan elkaar bijna de hersens in. Komt dit gedrag vaker voor? Wie zijn hun ouders? Wat is mijn taak? Tijd om af te stemmen is er bijna niet, want de Engelse les is een van de vele activiteiten die de organisatie aanbiedt. Zijn de positieve idealen wel realiseerbaar bij kinderen die mogelijk een trauma hebben opgelopen? Zo ja, zijn wij als enthousiaste 'plug in'-vrijwilligers dan wel de juiste mensen en doen wij de goede dingen?

TALENTVOL

Maar er zijn ook mooie momenten. De 11-jarige Amina wil me graag helpen. Elke les noteert ze netjes de namen en de leeftijd van de kinderen die aanwezig zijn: Sundas, Ana, Mohammed, Nasor, Silan, Raphael, Husein, Zahndra, Husam, Gerar, Rimash. Ze ontpopt zich als een ware klasse-assistent. Op een ochtend vraagt Amina aan mij of zij de juf mag zijn. Natuurlijk. Ze regelt dat de jongtjes het oude schoolbord weer uit de kelder gaan halen. Ik vraag of ik haar assistent mag zijn. Maar daar is Amina resoluut in: nee, zij is de lerares. Ze gaat voor het bord staan en schrijft heel geconcentreerd de dagen van de week op. De kinderen zitten geduldig op een rijtje te wachten, iets wat ik nog niet voor elkaar gekregen heb. Een gouden moment. Ook het 6-jarige Afghaanse meisje komt de volgende dag weer naar de les. Als ik haar vader spreek, zegt hij dat zijn dochter niet meer naar de les wilde gaan, omdat de jongens zo druk deden tijdens de spellerjes. Nu zij het schoolbord weer heeft zien staan, wil ze wel weer komen, want zij wil graag leren. Als ik naar Zhidra kijk, zie ik een

“Kinderen zijn veerkrachtiger dan we vaak denken, maar de onveilige situatie moet niet te lang duren”

klein meisje dat met glinsterende ogen geduldig de verrichtingen van de juffrouw in spe volgt. Talenten volop dus en kinderen die willen leren. Het is zonde dat zij de kans niet krijgen om naar het reguliere onderwijs te gaan. Zonde dat hun toekomst volledig afhankelijk is van ontbrekende politieke daadkracht.

VEERKRACHT

Opvang in vluchtelingenkampen kan een passende tijdelijke oplossing zijn om de eerste noodhulp te bieden. Het is echter van groot belang om deze periode zo kort mogelijk te houden. We weten: ieder kind moet voldoende eten en drinken krijgen en een dak boven zijn hoofd hebben, maar ook een 'sociaal veilige omgeving met structuur en duidelijkheid' met ruimte voor autonomie en erkenning. Basisvoorwaarden die voor deze kinderen nauwelijks aanwezig zijn. En ouders voelen zich steeds machtelozer. Onderzoek toont aan dat kinderen veerkrachtiger zijn dan we vaak denken... zolang de onveilige situatie maar niet te lang duurt. Dat is nu precies het probleem. Het aantal vluchtelingen dat de EU in 2016 (volgens een verdeelsleutel) heeft toegezegd toe te laten is nog lang niet bereikt. Het Hooggerechtshof in Brussel besloot in juni 2017 dat Europa hier toe *niet* verplicht kan worden. Er lijkt voorlopig dan ook geen uitzicht op een oplossing.

AMBITIES

Terugkomend op de vraag of ik wat heb kunnen betekenen, zeg ik: ja. Ondanks een soms machteloos en ongemakkelijk gevoel over de schrijnende situatie waarin deze kinderen en hun ouders verblijven, heb ik kunnen bijdragen aan momenten, hoe klein ook, om de kinderen weer even kind te laten zijn door hun aandacht te geven, ze in de

spotlight te zetten en in gesprek te zijn met ouders en ze even een sprankje medemenselijkheid te tonen. En speelt dit ook niet in Nederland? In de klas, de onderwijsopvang en jeugdzorginstellingen? De kunst is volgens mij om bij kinderen en jongeren die in extreme situaties zitten waarin (gedrags) kenmerken van leed overduidelijk aanwezig zijn, oog te hebben voor de talenten van de kinderen en hen de ruimte te durven bieden om deze ook verder te ontwikkelen. Maar ook om – als het om de leerprestaties gaat – de lat hoog te leggen. Stap niet in de valkuil om vanuit een overlevingsmodus in de kramp te schieten om politieagentje te spelen of alleen activiteiten te organiseren als een soort bezigheids therapie. Voor een aantal kinderen zal dit misschien de oplossing zijn, maar voor de meeste kinderen en hun ouders geldt dat ze zich verder willen ontwikkelen. Laten we hun die kans bieden.

★

ANNE KOOIMAN is stadspedagoog en werkt als docent Social Work en onderzoeker bij Kenniscentrum Talentontwikkeling van de Hogeschool Rotterdam. In haar vrije tijd begeleidt ze Syrische gezinnen vanuit Vluchtelingenwerk en studeert ze Refugee Law aan de Universiteit van London.

LITERATUUR

Baboulias, Y (2017, 7 april). *Greece, refugee children are still waiting for school to start*. (Zie: bit.ly/2xQ4hiK)
Myers, S. & Aoun, I. (2017). *A tide of self-harm and depression. The EU-Turkey Deal's devastating impact on child refugees and migrants*. Greece: Save the children.

PIP ★ 99

pedagogiek in praktijk

Veilig
OEFENEN
in de virtuele wereld

Interview
Patti
Valkenburg

Mbo-studenten
vertellen hun
levensverhalen

Samenwerken
om samen
te leren